Drago Jančar: Severni sij

1

Erdman je pred železniško postajo zagledal temno pročelje neke hiše. Visoko zgoraj je bilo dvoje oken razsvetljenih. Za hip se mu je zdelo, da ga gledajo oči ždečega mesta. Skozi mokro snežno brozgo je stopil po prazni ulici. Ko je prišel za vogal hiše s svetlimi očmi, se je v temi zamajala človeška postava. Ulica je bila popolnoma prazna, zato se je prikazen znašla pred njim nepričakovano. Iz kakšne veže je morala stopiti ali izza stebra, če ni zrasla iz tal. Zadaj so bila temna pročelja starih hiš in v jutranji temi je bilo sprva to postavo komaj mogoče razločiti.

– Hristos voskres, je vzkliknil moški. Vaistinu voskres.

Majal se je in pregibal v pasu, hkrati pa so njegove vrtinčaste roke dolble v zrak neznane podobe. Nemara se je Erdman za hip ustrašil tega bradatega človeka v ponošeni obleki, nemara mu ni bilo prav jasno, kaj pomenijo te besede, kaj je to pregibanje in mahanje z rokami. Prav gotovo se prvi hip ni mogel odločiti, ali ima pred seboj pijanega ali nevarnega ali nekoliko bebavega človeka. Skušal se mu je izogniti, oni pa mu je z naglim skokom, ki ga tej zveriženi postavi nihče ne bi mogel prisoditi, zastavil pot. Erdman je imel v ušesih drdranje vlaka, v očeh blesk samotnih postaj ob progi in zdaj je vanj udarila prazna tišina ulice, temno jutro z razdrapanimi pročelji neznanih hiš in potem znenada ta spačeni obraz, majava postava, ki mu ne gre s poti.

Kovček je postavil na tla, v umazano kašasto zmes snega in človeških stopinj. Slišal je tišino in čakal, kdaj bo iz rdeče votline ust pred njim človeški glas znova spregovoril. Erdman je bil utrujen in za hip se mu je zdelo, da je ulica nalahno zdrsnila pod njegovimi nogami. Ta nenavadni občutek je pripisal dolgi vožnji z vlakom, vseeno pa se je z roko naslonil na zid.

5

Oni se je še enkrat zlomil v pasu in iztegnil vrat, tako da je obraz ostal obrnjen navzgor. Potem se je vzravnal in se mu približal. Čutil je njegovo toplo sapo na svojem licu in bilo mu je tako, da bi najraje odšel. Obrnil bi se in odšel. Ni se obrnil. Tudi kovčka ni dvignil in jutranje prikazni ni odrinil. Kajti v tem hipu je ugledal njegovi drobni zenici, ki sta bili čisto pri miru. Čisto pri miru sredi tega bradatega in spačenega obraza, sredi telesa, ki je brez prestanka nemirno suvalo sem in tja. Očesci pa sta bili takšni, da ni mogel odtrgati pogleda, bili sta votli in globoki, kakor da sta vršiček in vhod v neko globoko brezno, kakor da je za njima brezdanja tema. Stal je tam in gledal v te oči in ta obraz, ki je bil razbrazdan od nečesa, kar je notri v njem, in hkrati je videl, da so to pravzaprav tihe, zelo tihe oči. To niso bile oči pijanega ali bebavega človeka. To so bile oči, ki jih je bilo nečesa strah. Ampak ne česar koli, nečesa, kar preprosto in zanesljivo bo in čemur se ni mogoče izogniti. To so bile Fedjatinove oči. Natanko tako je moralo biti, Fedjatinov obraz in njegove tihe oči, njegove drobne črne zenice in globoko temno brezno za njimi je moral videti v tistem jutru, razdrapana pročelja so bila v ozadju, umazana ulica, od zemlje do nebes tiho jutro. In zdrzniti se je moral, ko je videl temnordeče madeže na njegovem suknjiču, ko je pomislil, da so ti madeži od nekakšne krvi. Ulica mu je spet nalahno zdrsnila pod nogami in močneje se je oprijel zidu. Nemara je tedaj pomislil, da bi kar odšel iz tega mesta, da bi se kar obrnil in odšel, od koder je že prišel. Ni se obrnil in ni odšel. Kdo na tem svetu je zavoljo nejasne slutnje odšel iz mesta, kjer hoče nekaj izvedeti in nekaj spoznati, kdo je sploh zavoljo kakršne koli slutnje ustavil svoj korak? Slutnja je zato, da še bolj zanesljivo pelje v tisto, kar je neizogibno. In zato jutranja prikazen s črnimi zenicami in temnordečimi madeži na suknjiču zanj ni nič drugega kot pijan in povaljan človek z nekoliko bebastim pogledom. Zato je ostal in zato je stal tam na ulici tudi tedaj, ko se je

6

Fedjatin že zgubil v temnih pročeljih hiš med svojim nenehnim pregibanjem, ko je kar izginil tja v tista pročelja, jutranji oznanjevalec in agitator vstajenja. Sam je stal ob zidu na Aleksandrovi cesti in ni se mogel načuditi silni in bobneči tišini tega jutra, tišini, ki je s svojo drhtavico lebdela nad Mitteleuropo, odzvanjala od sten praških ulic ter spodaj neslišno plala in grizla bregove Devina. Gledal je tja proti frančiškanski cerkvi in čakal, kdaj bo udaril kak zvon tam gori.

To je bilo zgodaj zjutraj prvega januarja tisočdevetstoosemintridesetega.

7

4

Najprej sem hodil ob reki, potem pa zašel med temne beznice v vlažnih ozkih ulicah, ki se vzpenjajo gor proti mestu. Nenadoma sem ugledal obraz, ki se mi je zdel znan. Starec v povaljanem plašču in z razmršeno brado, z rdečim nosom, z žilicami, posejanimi po obrazu, s črnimi, vročičnimi očmi. Krilil je z rokami in mrmral predse. Ko je prišel bliže, je bilo mogoče razbrati, da govori v ruščini, naglo, goltajoče, tako da ni bilo mogoče ločiti posameznih besed. Zdaj sem se spomnil: starca sem srečal pred dnevi, prvi dan mi je na Aleksandrovi cesti zjutraj govoril o Kristusovem vstajenju, nekakšno velikonočno voščilo mi je izrekel v tisti samotni in temni uri. V svojih raztrganih škornjih in tankem suknjiču se je za hip ustavil pred vrati gostilne, še nekaj zamrmral in izginil v notranjost. Neka nesmiselna in postopaška radovednost me je potegnila za njim. Stopil sem v gostinsko sobo, temno, da sprva v njej nisem mogel ničesar razpoznati. V nosnice mi je udaril gost vonj po žganju, po moškem znoju, po zanikrni in neprezračeni žganjarni. Za eno od miz so sedeli štirje možje, zaviti v oblake tobačnega dima, in glasno metali karte. Starec je sedel na drugi strani, v kotu, sam s svojim momljanjem in premikanjem rok po mizi. Gostilničar je z neskrito radovednostjo, ki je delovala nekoliko slaboumno – vsaj njegova rahlo odprta usta –, zijal v prišleka ob vratih. Prišlek pa je pri sebi ugotavljal, da tako zanikrne krčme v svojem življenju še ni videl. Poznal sem praške in nemške pivnice, tudi v kakšno predmestno luknjo sem kdaj zabredel, a nikjer ni bilo tako temno sredi belega dne in nikjer ni tako strahotno zaudarjalo po žganju, po slabem žganju, vrag si ga vedi iz česa žganem žganju. Kljub temu sem naročil žganje, in medtem ko sem ga srkal in premagoval slabost in želodčne krče in ves organizem, ki je zavračal smrdljivo tekočino,

mi je uspelo od krčmarja zvedeti, da je starec v resnici Rus, da živi v mestni oskrbnišnici, da se zmeraj klati tu naokrog, da zanj skrbijo ruski emigranti. Piše se Fedjatin in tukajšnji Rusi ga imajo za čisto posebnega človeka. Vendar on, gostilničar, meni, da stari Rus pač ni nič drugega kot navaden slinast norec, ki pije šnops. Zdaj je želel vprašanja postavljati gostilničar, toda brez besed sem plačal, vstal in odšel.

35

Morda kapelnik ne bi igral v tolikih godbah, nemara za njim ne bi hodilo toliko mladih ljudi v toliko različnih uniformah, ko ne bi bil imel sina. Znano je in ni treba ponavljati, kakšno je razmerje med očetom in sinom, med sinom in očetom. Kapelnik je hotel, da bi ga sin občudoval, in sin ga je občudoval, ko je stopal na čelu godbe s svojo palico, vodja orkestra in parade. Ali bi mogel občudovati klarinetista, anonimnega tam sredi množice? Zato je odgovor na to, zakaj je bil kapelnik zmeraj kapelnik in nič drugega, zelo preprost. Z njim ne bo nikoli, kot z drugimi v tem mestu, kot s šepajočo poštarico, kot bo z Gretico in Katico, kot bo z dohtarjem, ki v svoji prosekturi ljubi antropološko znanost. In navsezadnje, kapelnika zmeraj potrebujejo, kapelnik ne more biti kdor koli. Bil je spreten kapelnik, kot so bili spretni mnogi kapelniki drugih sort, in tu ni treba delati nobenih posebnih sklepov. Glasba je glasba, glasbo en drek brigajo režimi in ideologije. Kadar udari taka godba na pihala, je ljudem lepše pri srcu, in kapelniku je najlepše pri srcu, če ob tem na pločniku stoji še njegov sin, naj bo majhen ali velik ali odrasel sin. Zato je kapelnik nekoč vodil Radetzkega marš, zato vodi zdaj Maršírala, maršírala in še bo vodil, še bo stopal v nedeljska jutra. Stopal bo na čelu Horst Wessel Lied, die Fahne hoch in pravi čas bo izstopil, da bo lahko, sicer nekoliko ostarel in manj strumen, vodil še mlade delovne ljudi v korak s pesmijo Vzhod in zahod se budita. In medtem ko Erdman ždi sklučen v svoji sobi in posluša oddaljujoči se marš, kapelnik koraka. In za njim koraka mladina. Smo v letu osemintrideset in mladina ne koraka samo tukaj, to je čas, ko mladi bataljoni vsega sveta ljubijo strumen korak, krepko pesem, napete mišice, jasen glas. Od vzhoda do zahoda korakajo mladi ljudje. Mladina koraka za rdeče, koraka za

črne, koraka za nemški, koraka za ruski socializem. Za širjenje narodnega prostora, za obrambo narodnega in življenjskega prostora, maršira in poje zmagovite pesmi. Za kapelnikom, ki bo vse preživel, koraka mladina, ki ne bo preživela. Mesto, v katerem danes koraka, ni nič drugega kot odmev velikega srednjeevropskega prostora, v katerem bobni in odmeva od koračnic, da jih mladi ljudje še v snu ponavljajo in pripevajo godbi na čelu paradne kolone. Spodaj ob Dravi, v meljski klavnici muka živina, ko prihaja čez most z one strani reke in mimo klavnice sprevod z zastavami na čelu, zamuka in čudno zatuli v pozdrav jutranji pesmi, pozdrav pred zakolom. Tako kot biki v Španiji, ki zdaj, krvavi, brez moči, klecajo na sprednja kolena.

In v tem mestu se bodo kmalu paradni koraki zvrtinčili v nor, krvav ples; vsi, ki danes korakajo z različnimi pesmimi in godbami, se bodo prav kmalu zagrabili za goltance. Nemci in Slovenci, komunisti, nacionalsocialisti, klerikalci, nacionalisti, jugoslovenarji, Srbi, Bolgari, Kozaki, delavci in kmetje, športniki in natakarji, sošolci in sodelavci, bratje in sestre, hčerke in matere, očetje in sinovi, drug drugega in vsi počez se bodo držali za goltance in bodo goltno izgovarjali besedila svojih koračnic z razbitimi usti, iztaknjenimi očmi, z zlomljenimi lobanjami, preluknjanimi trebuhi, skozi prerezane vratove bodo hropli svoje mlade, svetle, junaške pesmi nedeljskih juter leta osemintrideset.

Katarina Marinčič: Tereza

Sinoči je sklenil, da se mu predmeti ne bodo smilili. Pustil je, da je rosilo na potovalko in je usnje postajalo pikčasto, kot bi dež ne bil dež, temveč črna tinta. Če bo torbo dal sušit na peč, bodo madeži bliskovito izginili. Nevidno črnilo v obratni smeri…
»Pridi v hišo, ne bosta še šla,« je rekla Polona. »Ne stoj zunaj, dež pada!«
»Samo rosi.«
»V desetih minutah boš moker, Ernest!«
»Takoj bom prišel. Na zraku sem.«
»A, na zraku.«
Zrak večni izgovor.
»Anton mi je naročil, naj te še enkrat pozdravim,« je izza štedilnika vpila Polona.
Prikradla se je Rezka. Nikjer ni bilo luže, po kateri bi Ernest lahko presodil, ali dežuje ali res samo rosi.
»Kar brez rute si, Rezka,« je dejal.
»In ti brez klobuka.«
»Brez klobuka.«
Pršilo je med njunima obrazoma. Kasneje je razmišljal, da je bila v tistem trenutku Rezka neizmerno podobna Johani.
»Ernest, nekaj ti bom povedala, preden greš,« je rekla. »Anton bi ti rad prvi povedal, zato mu je žal, ker nima časa.«
»Povej, Rezka.«
Kasneje: si je lahko vse izbrisal iz spomina: ledeno roso, muho, ki je cepnila v betvico kislega mleka, pajčevine: samo ščemenja ni mogel pozabiti, zoprne nuje, ki ga je gnala na stranišče.
»Včeraj zvečer,« je rekla Tereza, »me je Anton vprašal, če bi se poročila z njim.«
»In ti?«
Ernestov glas ni sledil mislim, ostal je pri »Šališ se, ni res?«. Misli so šle same naprej do »Moj Bog prosim ne!«
Ernest bi razbijal, potreboval bi kup krožnikov, da bi si dal duška. Tereza mu je gledala strmo v oči. Čakala je mnogo dlje kot nekoč, ko so se lovili po snegu.
…Ne nori, Tereza. ***Jaz*** *te imam rad…*
Trikrat so mu ustnice vzdrhtele, reči ni mogel ničesar. Namesto cekina-lune je imel na vekah velik, nečeden hlebec sira.
»Jaz sem rekla, da bi se. Kmalu se bova vzela. Čimprej se vrni, da boš zraven.«
Položila mu je roko na ramo. Bilo je zadnje, kar si je ONA vzela. Ernest ni ničesar čutil in ničesar verjel.
»Kot brat si mi,« je rekla in se bridko zasmejala. »Kot bratranec si mi, Ernest.«
Poljubila ga je na lice. Ni bilo rešitve. Nikoli več se ne bo vrnil na Grčnjavo. Vse je bilo izgubljeno. Topla rdeča kri je odtekala, na njeno mesto je pritekel žolč. (Jagenjček Ivan ni kriv, a mora kot prebivalec vulkanskega področja trpeti smrad in vročino pod pljuski tega žolča.) Polona in Rezka sta skupaj mahali a vozom. Rekli si bosta mati in hči. Polona je dobra, za Rezko se je našel dom.
Že skoraj v dolini sta se Ernestu naslikala Rezka in Tone. Objemala sta se, Rezka je slonela na Antonovih širokih, belo osrajčenih prsih. Lepa sta bila, iz enega testa, oba močna, različna in hkrati skladna.
Boštjan je hvala bogu molčal. Ernest je odpiral in zapiral pikčasto usnjeno torbo.
»Anton in Rezka se bosta vzela. Anton mi je povedal.«
»Meni je povedala Rezka.«
»Veseli smo. Ni treba, da bi se ženil za denar.
»Res ne.«
»Prišel sem za zmeraj. Nikoli več se ne bom vrnil na Grčnjavo,« je rekel Ernest, kakor hitro je prestopil prag hiše nad Ljubljanico.
Domači so spraševali, Ernest je držal skrivnost zase.
Se je skregal? So ga užalili? Mu hribi ne denejo več dobro? Ernest ni odgovarjal. Štefka je v strahu previdno pisala Jelovškovim. Jelovškovi niso razumeli, kaj bi sploh rada. Vabili so Ernesta, naj jih obišče. V nedeljo popoldne. Štefka vabila ni predala, saj bi tako njene spletke prišle na dan.
»Ernest ne ve, kdaj mu hočeš dobro. Jezil bi se, ker bi mislil, da sem iz gole radovednosti vohunila za njim.«
»Veseli smo te, Ernest,« je rekel Barda, »uredi si, kakor si hočeš, zmeraj bomo ponosni nate.«
(Štefko je jezilo, če je Barda posploševal.)
Ernest je z odliko opravil maturo. Vajen je bil krotiti svoje strasti. Želel si je novih nalog. Ko mu jih je zmanjkalo (po maturi človek ne dobi več prav veliko »nalog«), mu je zmanjkalo tal pod nogami.
Žalost v pravem pomenu besede je trajala zelo kratek čas. Ernest je sprejel udarec, kot da je bil nanj pripravljen. Sam je zakrivil večji del svoje nesreče, le malo je bila kriva usoda. Če bi ne prišel Anton, bi prišel kdo drug. Ernestu uhajajo iz spomina tako imena kot obrazi.
Bil je popoln človek, zdaj je nekdo, ki se sprehaja po parkih. Prisluškuje županu in njegovemu pomočniku. Tudi onadva se namreč sprehajata. Ureditev parka se jima zdi prvinskega pomena za razvoj Ljubljane. Verjetno imata prav.

Katarina Marinčič: Prikrita harmonija

Saj neumen ni in len tudi ne, nasprotno, mrzlično delaven je ...) Ko se je vrnil, se je Fani ravno zbujala. Slišala ga je prihajati. Do njunega stanovanja je vodilo iz meseca v mesec več korakov. Vstopil je, odložil klobuk, si šel s prsti skozi kocaste lase. Topló je bilo, čelo je imel potno.

»Prijavit sem jo šel,« je zasopel. »Uradnik je bil naglušen star mož. Ni me prav slišal in je zapisal Irma. Saj lahko še spremenimo.«

Fani Naglič ni bilo do tega, da bi spreminjali. Dejala je, da je tudi Irma lepo ime in da ga lahko vzamejo, kot da je prišlo skupaj s punčko. Dolgo je gledala moža Franca, ampak lesk se ni niti za hip preselil z njenih sadnih ustnic v oči.

Nespametno bi bilo, če bi mož zameril ženi, da ga ni razkrinkala. Tudi ga ni presenetilo, da ni otrokov prihod prav nič povečal Fanine bojevitosti: stvari, ki jih je bral v spotikljivih zdravniških priročnikih, za njegovo ženo pač niso veljale. Le čudno samega se je naenkrat počutil, tako samega, da je začel razmišljati o simbolnem pomenu predmetov okoli sebe. Okni sta bili ozki in enojni, tla snažna in gola, prešita odeja je sodila k prtljagi in je bila boljša od druge oprave. Dišalo je po suhi, pregreti strešni kritini. Na neznanko, ki je pazila dete in porodnico, je padal trak svetlobe, da je izginjala v migotanju prašnih delcev. V mrežastih zavesah so bile vklekljane štorklje. Nič drugega, le mrežaste ptice so ločevale Nagličevo hčer od junijskega neba! Rodila se je z lasmi in z resnobnimi potezami, in slutil je, da se mu ne bo rodila nobena več. Ime Irma, je spoznal, ni bilo kompromis med Normo in južnejšimi imeni, ni bilo izhod v sili, ni bilo najboljša izmed slabih možnosti, ni bilo ena sumljivih rešilnih bilk, kakršnih

se je bil on, trgovec noj, trgovec Sizif, tolikokrat prisiljen oprijemati: bilo je ime, ki ga je Franc Naglič za zmerom izbral svoji hčeri.

»Ljuba Fani,« je čez čas poudaril, kot bi bile besede že lahko namenjene Irmi, »na Dunaju ne bo šlo več dolgo. Resurse sem do kraja izčrpal.«

Deklica se je torej spominjala drugega mesta in njeni prvi sprehodi so bili drugačni od materinih dunajskih. Osnovna lastnost cesarske krone je, da so ji podložna različna podnebja (je rekel Franc Naglič). Na Dunaju je veter človeka prepihaval, tukaj pa se je zaganjal vanj in ga skušal prevrniti. Samo prišleki iz notranjščine so – kot mala Irma – od burje dobili rdeča lica. Pepelnate slovenske služkinje, ki so prihajale od blizu, ter Italijani, Furlani, Židje in Grki so obdržali enakomernost svojih polti. Je bilo mesto živih barv? Morebiti, vendar so mu nekatere barve skoraj povsem manjkale. Voda ima omejeno in hkrati vsiljivo barvno lestvico. Odprto morje je bilo srebrno, čobodra v pristanišču rjava, alge na vrveh temno zelene (kot tudi spodnji deli ladijskih trupov, ki jih je val le od časa do časa majčkeno razgalil), školjke črne, dokler jih niso odprli – in kadar so jih odpirali, se je punčka obrnila stran. Prepričana je bila, da vrvišča niso pod človeško oblastjo; v človeških rokah so kvečjemu palube, tanka poribana plast nad sluzastim breznom. Ob pogledu na škripec ter na možičke, ki so cepetali po deskah in s kriljenjem vabili velikanski bingljajoči tovor k sebi (njihovi glasovi so se izgubljali v hrumenju, nemočni kot glas prehlajenega), jo je zmeraj popadla togota. Čemu se ukvarjajo s tako tveganim početjem? Kdo jim jamči, da bo velikanska cula ce-

na rahlo odgrniti svilenkast zaščitni papir. Tudi v Trstu je imela neka cerkev kupolo, vendar je bila ta majhna, kričeče svetlomodre barve in stisnjena med strehe navadnih hiš. »Divji kraji,« je pripomnil oče spet o drugi sliki. Na sprehodu sta šla večkrat mimo stavbe s stebri, podobnimi tistim na divji podobi – ampak kako da so vsi stali pokonci, in kje so bile skale, in zakaj ni bilo nikjer nobenega krokarja? Nikoli, nikoli ni bilo nič urejeno. Celó v mamini omari so zoprno druga poleg druge visele obleke za različne letne čase. (Fani Naglič se je tiho smejala, ko je hči od nje zahtevala, naj vrže proč staro garderobo in začne na novo, na čisto.)

Z ljudmi ni bilo dosti bolje kot s hišami in omarami. Že zelo zgodaj se je Irmica odločila, da ima rajši temne kot svetle ljudi. Ko je bilo treba izbrati med gospema, ki sta se v mamini knjigi potegovali za istega viteza, je brez pomišljanja dala prednost Judinji Rebeki, upodobljeni v nedrčku in tančicah. Toda ne le da se je vitez Ivanhoe odločil za plavolaso in spodobno oblečeno Roweno: črni ljudje na tržaških ulicah so se le malokdaj približali Irminim lepotnim idealom. (Želeti bi bilo, da bi imeli tanjše nosove, večje oči in pravilneje zarisane obrvi ter da bi se, zlasti moški, manj smejali – če je že njihovo Rebeko doletela nesreča.) Enkrat samkrat sta z očetom srečala popolno črno lepotico. Sedela sta na klopi, dekle je stala v senci istega drevesa. Sem ter tja si je popravila frizuro, da so ji gosto nabrani beli rokavi zdrsnili po olivnih laktih skoraj do ramen. Prsi je imela zadrgnjene v kratek životec. Svilnati laski, ki so ji rasli navzdol po tilniku, so se izgubljali v rdeči ovratni ruti. (Rdeča je bila ena tistih barv, ki jih je mestu najbolj manjkalo.) Pod krilom iz surovega

pnila mednje in ne nanje ali da se bo zaboj srečno dotaknil tal? Kaj če se predmeti iz cule nenadoma razsujejo, strkljajo, potonejo na dno? V takih trenutkih je imela Irmica občutek, da lahko vse njene dragocenosti, skupaj s tistimi, ki jih je pustila doma, zdaj zdaj spolzijo v morje. Prav majhnega povoda bi bilo treba, da bi se polulala. Oče, ki ga je vlekla za roko, jo je spraševal, ali jo je strah. (Poleg strahu so bili še razni prezgodnji ženski občutki: nezaupanje v Boga, sovraštvo do tveganja, občutek, da lahko le ona izprosi pomilostitev, napol iskrena jeza, ker moški izzivajo in mora ona vedno znova posredovati ...) Oče ji je pokazal svetilnik na pomolu svete Terezije. Posadil si jo je na rame, kot da bosta drug na drugem lažje dosegla vrh triintrideset metrov visokega stolpa. Bolj sebi kot njej v razvedrilo je pripomnil, da so mornarji zvečine majhni, a žilavi. Vprašal jo je, ali je opazila, kako jim srajce bledijo na hrbtih. Od soli in sončne pripeke, je pojasnil. Irma je lahko podrobnosti opazovala šele v mestu, ko jo je vrtoglavica minila. In še tam je niso toliko pritegnile podrobnosti kakor neskladje med podrobnostmi in celoto. Ulice so se križale v pravih kotih. Okna visokih hiš so bila primerno visoka, le zadnja vrsta tik pod streho je bila nizka. Vse se je zlivalo ven na odprto, čez enega izmed trgov pa je tekel kanal, ki je bil kot majhno zasebno morje. Progasti drog za privezovanje čolnov je Irmo spominjal na gravuro iz albuma, ki so ga skupaj listali. (Mama je prebrala, da so na sliki Benetke, in oče je rekel, da so Benetke čudežno starinsko mesto.) Parnik iz Lloydove izložbe – oče je rad gledal makete – seveda ni sodil k predstavam, ki so jih budili oblaki in valovi in cerkev na podobi, s katere je bilo treba